

ДИСТАНЦИОННОТО ОБУЧЕНИЕ В СОЦИАЛНИТЕ НАУКИ КАТО АЛТЕРНАТИВА ЗА КАЧЕСТВЕНО ОБУЧЕНИЕ

Татяна Иванова Коцева

DISTANT EDUCATION IN SOCIAL SCIENCES AS AN ALTERNATIVE TO HIGH QUALITY EDUCATION

Tatyana Ivanova Kotzeva

Abstract. *The paper focuses on some strengths and weaknesses of distant higher education in the age of new technologies. The case of the Open University in UK as the world leader in providing high quality online degrees and distant learning has been discussed. The main steps in preparation of the author's MA distant course 'Social context of public communications' are outlined: teaching aims, online activities and resources used, outcomes, evaluation criteria.*

Key words: *distant education, high quality education, advantages and disadvantages of distant education, MA distant course 'Social context of public communications'*

Предизвикателствата към висшето образование в епохата на новите технологии

Висшето образование е бързо променяща се система в условията на бързото развитие на новите електронни технологии и средства за комуникации. Въпреки непрекъснатата тенденция на масовизиране на висшето образование, изразена чрез големият брой университети спрямо населението и нарастващият брой студенти, все още според европейските стандарти процентът на завършилите висше образование на възраст 30-34 години в България е недостатъчно висок – 26.9% като желаната перспектива е този дял да достигне 60%. Успоредно с масовизирането на висшето образование като световна и национална тенденция и залагането на количествените критерии за развитие, особено място се отделя и на качествените критерии. Стремешът към постигане на високо качество на висшето образование е изключително важна перспектива с оглед постигане на основния резултат на системата на висшето образование, а именно създаване на компетентни млади специалисти, които да се реализират успешно на пазара на труда [2].

В съвременното информационно общество достъпът до информация е изключително улеснен благодарение на новите информационни технологии. Те правят възможно технологично студентите и преподавателите да общуват по нови нетрадиционни начини. Дистанционното обучение е именно един от тези нови начини на преподаване и усвояване на учебния материал, при който преподавателите и студентите са физически разделени, но комуникират чрез традиционни или електронни средства в различно време и пространство.

Историята на дистанционното обучение датира от средата на 19-ти век, когато в Западна Европа и САЩ се развива обучението чрез кореспонденция (correspondence learning), при което студентите не посещават занятия, а чрез пощата набавят учебни материали. Появата на нови технологии, например телевизията и аудиокасетите води до разширяване обхвата на дистанционното обучение чрез записи на лекции, филми и други визуални материали. Силен тласък за развитие дистанционните форми на обучение получават с масовизирането на интернет и в последното десетилетие с бума на социалните мрежи. Така, ако в началото дистанционното обучение следва стъпка по стъпка традиционния начин на обучение, използвайки печатни, аудио- и телекомуникационни средства, в епохата на интернет дистанционното обучение няма аналог в предходните форми на обучение, тъй като представлява конгломерат от мултимедийни средства, които не изискват или изискват минимум общуване между преподаватели и студенти в реално време.

Отвореният Университет във Великобритания – световният лидер в ДО

Един от първите успешни модели на дистанционно обучение във висшето образование се прилага още от 70-те години на миналия век от Отворения Университет във Великобритания (Open University). Университетът създава цялостни учебни планове по специалности, организирани единствено чрез печатни материали, аудио- и видео-касети, съдържащи учебния материал. В днешно време Отвореният Университет е световен лидер в предлагането на онлайн образование на

високо качествено ниво, което са получили над 260000 студенти от целия свят. Образователни степени на бакалавърско и магистърско ниво, както и отделни курсове и модули се предлагат в най-широк диапазон от области – социални и природни науки, компютри, математика, инженерни науки, екология, здраве, социални грижи, психология и консултиране, образование, бизнес и управление и много други. Има и курсове, предназначени специално за чуждестранни студенти.

Университетът залага обучението си на следните принципи:

◇ *гъвкавост* (флексибилност) – необвързване с конкретното физическо място, тъй като обучението се извършва чрез личния лаптоп, таблет или смартфон със специално приложение, неизискващо дори постоянна интернет връзка; необвързване с времето – бакалавърска степен може да се вземе в рамките на 16 години; силен акцент върху избора на предмети от студента; онлайн подкрепа, включваща онлайн форуми, уебсеминари, студентски групи за взаимопомощ и пр.; 70% от студентите на Отворения университет учат и работят, което става възможно благодарение на гъвкавата учебна среда;

◇ *подкрепа* – тя включва ментор през цялото време на обучение (съотношение студенти:ментор - 18:1), 24-часов достъп до онлайн библиотека, онлайн обучителни ресурси с над 11000 часа обучителни материали, над 300 аудиовизуални колекции от 181 курса, огромен брой е-книги, учебници, онлайн студентска мрежа за взаимопомощ. Благодарение на това Отвореният университет получава висока оценка от 92% от своите студенти и е класиран сред петте най-добри университета във Великобритания;

◇ *преход в кариерата* – Отвореният университет се ползва с изключително висока репутация сред работодателите – 80% от 100-те най-бързо развиващи се компании на острова препоръчват на своите служители дистанционните курсове на университета;

◇ *репутация* – най-големият университет във Великобритания с над 1.800 хиляди студенти и над 10 хиляди международни студенти, единственият университет за ДО, получил рейтинг сред 50-те най-добри университети в света; над 100 университети използват обучителните материали на Отворения университет; и един изключително важен факт: университетът развива изследователска дейност на високо равнище, атестат за което е третото място в класацията за топ университети в областта на науката и изследванията. Сред върховите научни постижения са: система за ранно откриване на епидемии; използване на NanoSIMS за измерване на праха за определяне произхода на слънчевата система и др.

Дистанционното обучение – по всяко време, на всяко място

Дистанционната форма на обучение е призната като легитимна в Закона за висшето образование в България и в последните години се развива активно в българските университети. В университетска среда се създадоха центрове за дистанционно обучение, които предлагат курсове и дори образователни степени. През последните две години чрез финансовата помощ на ОП „Развитие на човешките ресурси” схема BG051PO001-4.3.04 „Развитие на електронни форми на дистанционно обучение в системата на висшето образование” са подкрепени над 50 университета, в т.ч. факултети, и колежи за разработка на електронни и дистанционни форми на обучение с общ бюджет на програмата около 34.5 млн лв. Създадените материални, образователни, преподавателски и логистични ресурси предполагат увеличаването на броя студенти, записващи дистанционната форма на обучение.

С развитието на интернет говорим за уеб базирано дистанционно обучение, което включва и използването на световната мрежа и локални такива. Учебното съдържание се предоставя чрез електронно обучение, но също се използват онлайн и офлайн дискуссионни форуми, видеоконферентни връзки, скайп срещи, електронна поща. Така студентите и преподавателите общуват както поотделно в удобно за тях време и пространство, така и съвместно в определено време.

Какви са най-общо силните и слабите страни на дистанционната форма на обучение?

Към позитивите на дистанционната форма на обучение се отнасят:

- Студентът самостоятелно организира времето, в което ще работи с учебните материали, ще прави заданията и пр. дейности. Така той спестява средства и време, нужни за посещенията на

учебните занятия на физическо място, в университета. Когато студентът работи, дистанционната форма на обучение му дава идеалната възможност да съчетава учене и работа. Тази комбинация е условие не само за обучението на хора в млада възраст, но и за хора в зряла възраст, които посещават курсове за допълнителна квалификация или за получаване на образователна степен, изискуема за заеманата длъжност;

- Въпреки последователната система на организиране на учебното съдържание в електронен формат, студентът следва материала според неговия темп на усвояване и може да следи напредъка си. Това създава психологически комфорт на учебната среда, при която преподавателят се съобразява с личната скорост на студента;

- Студентът е длъжен активно да участва не само в усвояването на учебния материал, но и в търсенето на източници и материали за подготовка на самостоятелните задания, за включване в дискусии форми, чатове и пр. Студентът присъства индивидуално, а не е „размит” сред масата обучаеми в аудиторията, където няколко по-активни студенти „изнасят” семинарното занятие;

- Преподавателят играе ролята на ментор, насочващ и подпомагащ студентите да търсят, систематизират и анализират информацията, което съдейства за качествен преход в образованието – от възпроизвеждащия „зубрачески” модел знания, формиран в средното училище и намиращ почва и във висшето образование, към създаване на самостоятелно и критично мислещи личности [1]. От друга страна, новите електронни технологии сами по себе си не могат да променят качеството на образованието при остарели методи на преподаване, което означава, че дистанционното обучение предполага и промени в стила на преподавателите в електронна среда. Т.е. в идеалната форма дистанционното образование е среща на мотивирани преподаватели с мотивирани студенти;

- Глобалната епоха изисква формирането на нов тип умения у студентите, свързани с критично мислене и оценки чрез учене и обсъждане в мултинационална среда. Обучението в дигиталното пространство прави възможно обвързването между обучаемите в общи мрежи за изграждане и на общи нагласи, мислене и действия. Уеб-базираното образование дава възможност за формиране на умения за екипност, споделяне и обсъждане – качества, необходими в глобалното общество.

- Дигиталното образование ерозира традиционния модел обучение, подчинен на йерархията и на противопоставянето преподавател-студент, при което преподавателят като властова фигура обема знанието, моженето и контрола, противопоставени на подчинената фигура на студента, който по презумпция няма знанията и уменията. Електронното и дистанционното образование минимизира този йерархичен тип отношения в обучението и равнопоставя в някаква степен двете страни на обучителния процес. Така, идеята е образованието от йерархична и дисциплинираща институция да прерасне в общност за взаимно учене.

Към негативите на дистанционното обучение в електронна среда могат да се отнесат следните характеристики:

- Липса на живия контакт между преподавателя и студента. Това е важен дефицит, тъй като обучението не е просто преливане на знания от лектор към студент, а е създаване на мотивационна среда, в която следва да се случи интегрирането между преподавателя и студента. Мотивационната среда включва широк набор от компоненти, част от които могат да играят първостепенна роля за „отключването” на интереса на студента към предмета. Искрата, запалваща интереса, може да дойде от случайните примери, които дава преподавателят, от хрумките, акцента върху някои детайли, дори и чувството му за хумор, от често използвани жестове и като цяло езика на тялото, с който комуникира преподавателят в аудиторията, от стила на обличане и пр. – това са канали за допълнителна информация, които правят образа на преподавателя близък и възприемем. В онлайн общуването една голяма част от тази фонова информация не съществува и обучението има по-стерилен и рационален характер. Последното може да демотивира съдържателното обучение, лишавайки го от емоционалния контекст на общуването преподавател-студент;

- Отсъствие на практически занятия, които в някои специалности е условие, без което няма образование; както възкликва един от форумистите в онлайн форум за дистанционното обучение „Искате ли да ви оперира лекар завършил онлайн курсове?”

- Интернет информацията има две страни – една част е неточна, подвеждаща, без референции, което поставя под въпрос използването ѝ;
- Създаването на курсове за електронно обучение с високо качество е скъпо струващо начинание - разходи за хардуер, лицензиран софтуер, WiFi безжични зони, електронни курсове и системи за електронно обучение, обучение на е-специалисти;
- Оценяването на студентите може да бъде затруднено, тъй като студентът работи в извънаудиторна среда, където може да ползва наготово източници. Преподавателят няма никакъв контрол върху начина, по който студентът представя заданията, което го поставя в трудна позиция да оцени неговия собствен принос. От друга страна, този аргумент е по-силен при задания, които изискват студентът да покаже формален обем знания, макар че и тук, в рамките на онлайн тест за конкретно време, концентрацията, паметта и логическото мислене на студента имат водещо значение. При заданията, които изискват повече творчество и самостоятелно мислене, каквито са реферати, курсови работи, кратки есета и пр. елементът „преписване на чужди мисли” е сведен до минимум. Друг, увеличаващ ефекта на точното оценяване, елемент е поредицата от задания, включващи и интерактивно веб-базирано задание, както и финално задание, в подготовката на които наред със студента активно участва и менторът;
- Липсва живия контакт на общуването и между студентите, студентската общност във физическото пространство е заменена със виртуалната студентска общност, мрежа с присъщите ѝ характеристики – нетрайност, спорадичност на контактите, но от друга страна, бързина в организацията и споделянето на информация, както и достъп до възможно най-голям брой потребители.

Как бе създаден ДО курсът „Социален контекст на публичните комуникации”

Курсът „Социален контекст на публичните комуникации” е дистанционен, част от дистанционната магистърската програма „Публични комуникации и социална психология” към ЦХН на БСУ [3].

Целта на учебния курс е да покаже как в условията на глобализация и масовизиране на интернет и дигиталните технологии се създават нови форми на публични комуникации – блогове, форуми, социални сайтове, скайп, имейли и пр. и как, от друга страна, новите форми на публични комуникации създават нови социални пространства, светове и нови типове социални общности и солидарности. Обект на дискусии са отношенията между традиционните и новите социални медии, динамиката активност – пасивност на потребителите на онлайн медии и социални мрежи, въпроси за контрола в онлайн пространството. Разискват се глобални тенденции в съдържателните промени на новите публични комуникации – популяризация и персонификация на медийните послания, infotainment, визуализация на съдържанието за сметка на качеството, езика на омразата в социалните мрежи и др. На основата на анализи на конкретни теми, дискутирани в социални сайтове и мрежи, чрез прилагане на количествени и качествени методи, студентите придобиват умения за идентифициране и разбиране на социалния контекст на медийни съдържания и послания. Чрез анализ и оценка на конкретни медийни съдържания в социалните сайтове и социалните мрежи студентите получават умения да анализират, проблематизират и критично оценяват медийни съдържания по горещи социални теми на социалния контекст в глобализиращото се българско общество

От студентите се очаква:

- Да познават основни тенденции в развитието на новите форми на публични комуникации;
- Да познават различни методи за анализ и оценка на медийни послания в съответствие с конкретен социален контекст;
- Да анализират съдържания в социални сайтове и социални мрежи чрез прилагане на количествени и качествени методи

Като съдържание курсът е организиран в **7 тематични области**:

- Глобализацията като социален феномен и контекст на публичните комуникации;
- Публични комуникации-медияен преход-промени в традиционните медии;

- Социални медии, блогове, блогосфера;
- Facebook – от личната трибуна до социалния площад;
- Политика, политици, политически каузи в социалните мрежи и блогове;
- „Информационно-технологични” млади хора, пропаст между поколенията. Националистични каузи. Езикът на омразата в интернет;
- Анализ на онлайн съдържания чрез качествен и количествен инструментариум

От гледна точка на възможностите, които предоставя електронното обучение [4], в курса са използвани следните дейности и ресурси:

Дейности: файл, книга, URL, етикет

Ресурси: урок, задание, тест, форум, чат, скайп – последните три при стартиране на курса

Всеки един тематичен модул е организиран по следната схема:

- Лекционен модул – разгърнат текст на лекцията в pdf файл.
- Урок – присъства само към първите две тематични области, в които са изведени основни понятия и тези. Урокът дава възможност да се проследи съдържанието на лекцията последователно, като включва преходи в съдържанието. Последното е разделено по подтеми, в края на всяка една от тях се появява въпрос, правилният отговор на който допуска до следващата подтема. Урокът стимулира активното и разбиращо четене на лекционния материал.

- Допълнителни ресурси – тук се включват статии, онлайн диспути, е-книги и други източници по лекционните теми, които дават различни гледни точки към темите и допълват на практика лекционното съдържание.

- Задание за самостоятелна работа – включени са 4 задания към първите три лекционни модула, които изискват аргументирани отговори в рамките на 100-250 думи по конкретен въпрос.

- Онлайн тест – съдържа набор от въпроси върху лекционния материал. Въпросите са закрити, с 3 или 4 отговора, с възможност за един или два правилни отговора. Тестът се прави за определено време и оценява базовите знания на студента в курса.

- Курсов проект, който има най-голяма тежест в крайното оценяване. Обемът е до 10 страници. Това е изцяло самостоятелна работа, която е възможно да бъде направена не само от един студент, но и от екип от двама студенти. Основните етапи за подготовката са представени в седмия лекционен модул. Там е представен анализ на онлайн материали чрез количествени и качествени методи, съдържащ се в статия на лектора. Статията се намира във виртуалната библиотека. Студентите трябва да направят подобен анализ на онлайн материали, събрани чрез Google Alerts търсачка по зададени ключови думи. Лекторът предоставя, селектира медийната база данни и студентът трябва да направи качествен анализ. Студентът следва да изчете съответното медийно съдържание и да изведе основните теми и аргументации в медийните материали, както и да формира собствена гледна точка. Дискусиите по анализа протичат във виртуалния форум на курса.

Разработени са и **критерии за допускане до семестриален изпит и изисквания за семестриална оценка:**

- Положилите успешно две от три задания за самостоятелна работа, онлайн теста и изготвилите курсовия проект

- Осъществилите поне 2 консултации с преподавателя чрез чат или форум в електронната платформа за уточняване параметрите на конкретния курсов проект

- Участвалите в онлайн форума на курса с аргументирана позиция в тематична дискусия – незадължителен критерий

Дистанционната магистърска програма е базирана и на известен малък брой присъствени часове – при старта на програмата, известен брой консултации на живо и в края – при присъственото представяне на курсовия проект. Защитата на курсовия проект става чрез Power Point Presentation (след коментарите и консултациите на преподавателя). Така, присъственото обучение прави дистанционното обучение от хибриден тип.

Заклучение

В настоящата академична година предстои апробирането на магистърската дистанционна програма, което ще даде възможността да се излявят плюсовете и минусите на този нов обучителен формат. Както и перспективите за развитието на дистанционното обучение в бъдеще. С възхода на икономиката на знанието и превръщането на висшето образование в масово и всеобхватно, дистанционният формат на обучение ще печели все по-голям брой студенти.

Литература

1. Баева, Г. Преосмислянето на образованието – неизбежно. В-к Капитал 20.07.2014
http://www.dnevnik.bg/analizi/2014/07/20/2345966_preosmislianeto_na_obrazovaniето_-_neizbejno/?ref=substory
2. Качество на висшето образование в национални и глобални контексти. Сп. Критика и хуманизъм, бр. 1, 2011
3. Коцева, Т. Социален контекст на публичните комуникации. СМ 540. Магистърска програма „Публични комуникации и социална психология”. УЦДО, БСУ.
<http://ucdo.bfu.bg/moodle/course/view.php?id=114>
4. Орозова, Д и кол.. Ръководство за разработване на електронни курсове за дистанционно обучение. Бургас: БСУ, 2014